

Tekstboks 3.3 Ekspertsystem

Et ekspertsystem er udtryk for, at vi mennesker i dag lever i et samfund, hvor en masse eksperter har foretaget en masse handlinger, for at andres liv kan fungere. Når vi for eksempel sætter os ind i en bil, har en masse eksperter sørget for selve konstruktionen af bilen, og andre har sørget for de veje, vi kører på, eller de tankstationer, hvor vi tanker benzin osv. Ekspertsystemer er med til at øge vores bevægelsesfrihed rundt i samfundet, fordi vi ved – håber vi da – at der er nogle mennesker, der har sørget for, at bilen altid starter, at vi ikke bliver påkørt på grund af trafiklys osv. I en tid, hvor alting bliver mere kompliceret, er vi afhængige af ekspertsystemerne.

at træffe de valg, som virker mest rigtige. Hvis det for eksempel handler om at vælge gymnasium, så vil det ofte være sådan, at unge først og fremmest taler med vennerne om, hvor de har tænkt sig at gå på gymnasium, og hvorfor de vil gå der. Dernæst kan det være, at de unge søger viden om de gymnasier, der ligger tæt på, hvor de bor, for eksempel ved at kigge på gymnasiernes hjemmesider og tage på besøg. Pointen er, at selv om de unge har alle disse gode refleksioner, så er der ingen garanti for, at det valgte gymnasium indfrier forventningerne om tre super år med fedt socialt miljø og høj faglig undervisning. Det kan jo for eksempel vise sig, at det at gå i gymnasiet er "Helvede på jord".

Giddens forklarer, at individets konstante refleksioner over, hvilke valg det

skal foretage, naturligt vil bevirke, at man også vil tænke på de negative følger af valgene. For eksempel: "Hvad nu, hvis jeg vælger forkert?" Eller: "Er jeg i stand til at gennemføre det her?" Eller: "Kan jeg nu regne med, at alting forløber, som det skal?" Det øgede refleksionsniveau er en konsekvens af de næsten uendelige valgmuligheder, som vi mennesker oplever i dagens samfund.

I den forbindelse forklarer Giddens, at identitetsdannelsen, som man kender den fra tidligere tiders samfundstyper, ikke længere er anvendelig i det senmoderne samfund, fordi aftraditionalisering og individualisering har bevirket, at det i dag er op til individet selv at skabe og udvikle sin identitet.

Ifølge Giddens er det simpelthen blevet et grundvilkår for mennesker i det senmoderne, at deres identitet er et projekt, der fortsætter livet igennem. I og med at der ikke længere er lokale fællesskaber, faste traditioner, normer og værdier samt tydelige autoriteter, bliver det op til den enkelte at skabe og vedligeholde sin egen identitetsfortælling. Der er nemlig ikke andre, der gør det. Derfor er vi mennesker, ifølge Giddens, tvunget til konstant at bedrive identitetsarbejde hele livet.

Dette identitetsarbejde kan skabe både tvivl og usikkerhed. For hvis vi hele tiden skal konstruere vores identitet, så kan vores valg blive afgørende. Vores identitet er derfor hele tiden truet, for hvad hvis vi træffer forkerte valg? Giddens mener, at det senmoderne menneske har brug for **ontologisk sikkerhed**, som betyder, at vi ved, hvem vi er, og at vi opfatter og kan fortælle vores identitet som en

meningsfuld sammenhængende livsbiografi. Omvendt trues vi af **eksistentiel angst** for at ende i en tilstand, hvor vores identitet går i opløsning, lidt ligesom en selvbiografi, der ikke hænger sammen. De bevidste og ubevidste valg, som vi mennesker foretager, for eksempel det vi spiser, den måde vi træner på, den musik vi lytter til, det tøj vi tager på, de politiske holdninger vi vælger at have, de venner og sociale fællesskaber, som vi deltager i, det liv vi fører på Facebook, Instagram, YouTube og Snapchat, den måde vi rejser på, det arbejde vi vælger, det sted vi vælger at bo osv., sker alle sammen med det for øje, at de skal passe ind i hver vores individuelle identitetsfortælling om, "hvem jeg er". Det senmoderne menneske oplever derfor ikke nødvendigvis individualiseringen som en frisættelse, men også som en udfordring, der kan være svær og angstfuld at prøve kræfter med.

3.4 Thomas Ziehe – kulturel frisættelse og formbarhed i det senmoderne samfund

Den tyske professor i pædagogik Thomas Ziehe har ligesom Giddens en teoretisk forklaring på udviklingen i identiteten i det senmoderne samfund. Ligesom Giddens lægger Ziehe vægt på, at individet i det traditionelle samfund var bestemt af traditionen og skæbnen, men at dette har ændret sig i det senmoderne samfund, hvor der ikke længere synes at være noget, der forudbestemmer ens liv. Ifølge Ziehe betyder det, at vi mennesker er blevet kulturelt frisatte. Kvindernes ligestillings-

kamp og familiens udvikling er ifølge Ziehe eksempler på den **kulturelle frisættelse**. Den kulturelle frisættelse minder om Giddens individualiseringsforklaring, fordi det bliver op til det enkelte menneske at skabe, eller, som Ziehe selv forklarer det, *forme* sit eget liv. Når Ziehe taler om denne **formbarhed**, så handler det om, at det ifølge ham er et særligt træk ved det senmoderne samfund.

For eksempel kan vi se denne formbarhedstendens, når vi mennesker går hen i fitnesscentret for at "forme" vores krop på en helt bestemt måde. Vi træner for at nå målet om at få vores drømmekrop, en krop, som blandt andet er stærkt påvirket af mediernes dyrkelse af bestemte kropsidealer.

Det er dog ikke kun gennem træning af kroppen, at vi forsøger at forme vores krop, hvilket skyldes, at der i det senmoderne samfund er rig mulighed for gennem plastikkirurgiske indgreb at forme sin krop, som man langt hen ad vejen gerne vil have det. Således laves der silikonebryster, penisforstørrelser, kønslæbeoperationer, fedtsugning og øjenbrynsløft, ligesom der sprøjtes botox ind de rette steder, for eksempel i numse og læber, som aldrig før. Der er dog en central pointe i Ziehes forståelse af, hvad der kendetegner det senmoderne samfund, og det er, at den måde, som mennesker forsøger at forme eller skabe for eksempel deres krop på, langt hen ad vejen sker i overensstemmelse med samfundets dominerende uformelle normer og værdier om, hvordan henholdsvis mande- og kvindeskroppen skal se ud.

Disse uformelle normer og værdier er ikke ubetydelige, for det kan for eksem-

pel føre til, at det for nogle individer er vanskeligere at "leve op til" samfundets dominerende idealer og krav om, hvordan man skal se ud. Ifølge Ziehe medfører den kulturelle frisættelse og formbarheden tre forskellige reaktionsmønstre hos individerne i det senmoderne samfund, nemlig *subjektivering*, *ontologisering* og *potensering*. Disse tre reaktionsmønstre er noget, som mange senmoderne mennesker vil følge. **Subjektivering** skal forstås som individets behov for at involvere andre mennesker i dets følelsesliv. Det kan der være stærkt brug for i en verden, hvor det fulde ansvar for alle valg ligger hos individet selv. Subjektivering er dog samtidig en reaktion på individets tab af bekræftelse og anerkendelse, hvorfor individet er uhyre opmærksom på, hvad andre mennesker tænker og mener om ham eller hende.

Delingen af ens følelsesliv med andre kræver bekræftelse og anerkendelse fra mennesker omkring en. Man kan derfor med rimelighed tale om, at subjektiveringen har ført til, at der i dagens senmoderne samfund er en konstant kamp om opmærksomhed og anerkendelse, fordi det nærer individets selvopfattelse og selvværd.

Tv-succeser som Paradise Hotel, X-factor, De unge mødre, Familien fra Bryggen osv. samt fremkomsten af YouTube-stjerner som Anders Hemmingsen, Julie Sofia, Julie & Simone, Armin, Rasmus Brohave, Kristine Sloth osv. synes alle at være produkter af et samfund, hvor det konstant handler om individualitet, selvrealisering og opmærksomhed. Facebook, Instagram, YouTube og Snapchat er alle gode eksempler på subjektiveringstendensen, for på de sociale medier kan man via statusopdateringer, billedopdateringer, små film osv. hele tiden holde sine venner og followers (og dem har man naturligvis rigtig mange af) orienteret om, hvordan det går lige nu i ens følelsesliv. Ikke nok med, at man kan dele alle sine følelser med sine venner; vennerne kan også kommentere disse statusmeldinger eller billeder, som man selv lægger op. Det betyder, at for mange individer i det senmoderne samfund er de sociale medier stedet, hvor subjektiveringen kan leves 100 procent ud, netop fordi mulighederne er så gode for at involvere andre mennesker i ens følelsesliv.

Det andet reaktionsmønster, som Ziehe peger på, er **ontologisering**. Det

handler om individets forsøg på at finde en mening med livet. I det senmoderne samfund, hvor forandringer altid står øverst på dagens menu, vil der være mennesker, som reagerer modsat ønsket om konstant forandring for i stedet at søge mod sociale fællesskaber, der er baseret på stærke traditioner, normer og værdier. Eksempler på sådanne sociale fællesskaber er ofte religiøse grupper eller sekter, der har meget klare regelsæt for, hvordan verden skal forstås, herunder hvilken rolle og placering det enkelte individ har i gruppen. I disse sociale fællesskaber får den enkelte tilbudt faste normer og værdier, der hjælper til at forstå sig selv og den verden, han eller hun lever i.

Det tredje reaktionsmønster, som Ziehe hæfter sig ved, kalder han for **potensering**, og han forklarer, at potenseringen er en konsekvens af individualiseringen. Det centrale ved potenseringen er, at individet kommer helt derud, hvor det mærker, om man lever. Spænding, magt over sig selv og intensitet er det, livet handler om for individet, der forstår sig selv gennem potenseringen. Kendetegnende for den gruppe af individer, der så at sige forsøger at "leve livet farligt", er, at de forsvinder fra noget, lige så snart det begynder at kede dem. Det, der driver dem fremad i livet, er den stadige jagt efter det næste sus. Ekstreme sportsgrene som bjergbestigning, langdistanceløb, ironman, rejser i ukendte egne af verden, optagelser med et lille kamera, hvor mennesker kravler rundt uden sikkerhedslinjer på eksempelvis Eiffeltårnet eller på et tog eller balancerer på siloen nede i Københavns Havn eller havnen i

Århus, ekstrem arbejdsbelastning (arbejdsnarkomani) samt en vild og uhyggelig druk- og stofkultur illustreret gennem de såkaldte rave-fester, der varer i flere døgn.

3.5 Ulrich Beck – risiko i det senmoderne samfund

Den tyske sociolog Ulrich Beck er enig med både Giddens og Ziehe i deres teoretiske forklaringer af, hvad det er, der kendetegner det senmoderne samfund. Men hvor både Giddens og Ziehe er positive over for mulighederne og individets frisættelse, forholder Beck sig mere kritisk til dagens samfund. Beck peger særligt på to kendetegn ved det senmoderne samfund, nemlig *risikosamfundet* og *institutionaliseret individualisering*.

Risikosamfundet er ifølge Beck en konsekvens af samfundsudviklingen, hvor vi lever i en globaliseret verden, og hvor vi hele tiden forsøger at beskytte os selv mod farer. Hvor man i det traditionelle og moderne samfund havde som målsætning at komme til at beherske naturen, er vi i det senmoderne samfund langt hen ad vejen i stand til at imødegå de udfordringer, som naturen opstiller for menneskets udvikling. I vores forsøg på at beherske naturen har de menneskelige handlinger dog fået utilsigtede konsekvenser, eller risici, som Beck kalder det. Hvor mennesket i tidligere samfundstyper kæmpede mod de trusler, som naturen producerede (for eksempel orkaner, oversvømmelser og tørke), er vi i dag kommet langt i forsøget på at beherske naturen, hvorfor de trusler, som verden står over for, er de trusler, som vi

Figur 3.4 Thomas Ziehes kendetegn ved det senmoderne samfund

